

Odrazi proze u trapericama u Slamnigovu romanu Bolja polovica hrabrosti

Škare, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:505596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Martina Škare

**ODRAZI PROZE U TRAPERICAMA U
SLAMNIGOVU ROMANU *BOLJA
POLOVICA HRABROSTI***

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Martina Škare

**ODRAZI PROZE U TRAPERICAMA U
SLAMNIGOVU ROMANU *BOLJA
POLOVICA HRABROSTI***

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Brozović

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. O prozi u trapericama.....	3
2. Predstavnici proze u trapericama u Hrvatskoj	3
2.1. <i>Kratki izlet</i> Antuna Šoljana.....	4
2.2. <i>Čangi off Gottoff</i> Alojzja Majetića.....	5
2.3. <i>Kužiš, stari moj</i> Zvonimira Majdaka.....	5
3. Bolja polovica hrabrosti.....	6
3.1. O djelu	6
3.2. Radnja.....	7
4. Elementi proze u trapericama	10
4.1. Opozicija.....	10
4.2. Pripovjedač	12
5. Pojava <i>proze u trapericama</i> u hrvatskoj književnosti.....	13
6. Kritike	14
6.1. Maša Kolanović.....	14
6.2. Ivica Župan.....	15
6.3. Cvjetko Milanja.....	15
7. Literatura.....	18

SAŽETAK

Tema završnog rada su elementi proze u trapericama u romanu Ivana Slamniga *Bolja polovica hrabrosti*. Na temelju pročitanog djela odredit ću ključne elemente koji ovo djelo čine djelom proze u trapericama. Glavna obilježja takvog proznog djela su upotreba razgovornog jezika, žargonizama, *slanga*, vulgarizama te posuđenica iz drugih jezika. Nadalje, imamo opoziciju koja se očitava u usporedbi odraslih i neodraslih. Odrasli predstavljaju tradicionalne vrijednosti, red i prirodan tok misli i događaja, dok neodrasli s druge strane predstavljaju buntovništvo, traganje za samim sobom, suprotstavljanje tradiciji i spašavanje svijeta i njihovih bližnjih od njih samih. Sva takva djela imaju naratora koji u prvom licu prepričava događaje i vodi nas kroz zgode i nezgode koje proživljava sa svojim društvom, odnosno klapom. Pripovjedač gotovo uvijek ide ka nečem novom kako bi pobjegao od prethodne situacije u kojoj se našao. Prikazat ću i kako su se različiti autori osvrnuli na ovo djelo te proučiti opoziciju i pripovjedača kao elemente proze u trapericama u ovom Slamnigovu romanu.

UVOD

U ovom radu prikazat ću analizu elemenata proze u trapericama u romanu Ivana Slamniga *Bolja polovica hrabrosti* objavljenog 1972. godine. Rad govori o različitim literarnim tehnikama, a kao glavne ističemo opoziciju i pripovjedača, povlačeći paralele sa američkom književnosti, specifično sa Lovcem u žitu Jeromea Davida Salingera. Govora će biti i o ostalim djelima proze u trapericama u hrvatskoj književnosti, *Kratki izlet* Antuna Šoljana, *Čangi off Gottoff* Zvonimira Majdaka te *Kužiš, stari moj* Alojza Majetića. U kontekstu elemenata proze u trapericama ističemo opoziciju između svijeta mladih ljudi i odraslih te na stil i jezik pisanja koji karakterizira ovu vrstu proze. Proza u trapericama predstavlja književni izraz mladih, suprotstavljajući se tradicionalnim društvenim normama i svijetu odraslih osoba kroz jezik i stilizaciju koji odražavaju razgovorni jezik, njihov *slang*, žargon i kulturu mladih. Opozicija između "nedoraslih" i "odraslih" ključna je u strukturiranju narativa, gdje mladi protagonisti često biraju evaziju ili konflikt kao odgovor na društvene norme. Kroz analizu pripovjedača, jezične karakteristike i društvene kontekste, rad istražuje kako *proza u trapericama* reflektira širu kulturološku i sociološku dinamiku poslijeratne Hrvatske. Kritike Maše Kolanović, Ivice Župana i Cvjetka Milanje dodatno osvjetljavaju važnost ovog književnog fenomena, povezujući ga s globalnim trendovima, za kojeg je zaslužan američki pisac Jerome David Salinger sa svojim romanom *Lovac u žitu* i analizirajući njegov utjecaj na hrvatsku književnost. Jedan od najistaknutijih književnih kritičara koji je u svojoj knjizi *Proza u trapericama* također pisao o ovom istoimenom fenomenu i povlačio paralele sa Lovcem u žitu je Aleksandar Flaker. Upravo on je i dao ovaj naziv na hrvatskom jeziku kao direktan prijevod engleskog naziva *jeans-prose*.

1. O PROZI U TRAPERICAMA

Aleksandar Flaker 1976. godine knjigom *Proza u trapericama* analitički je obuhvatio jedan dio poslijeratne prozne produkcije srednjoeuropske i istočnoeuropske regije oblikovane u specifičnom dijalogu s popularnom kulturom. U tome se dijalogu ostvaruje međusobno prožimanje dviju simboličkih struktura, pri čemu dolazi do specifične razmjene između polja književnosti i polja popularne kulture (usp. Kolanović, 2012: 365). Za cjelokupnu poratnu hrvatsku romanesknu praksu karakterističan je „simultanizam modela“, ali od sedamdesetih godina nadalje, odnosno pojavom krugovaške generacije, on je naglašeniji, u osamdesetima pak na vrhuncu. Nije riječ samo o tome da i dalje ostaju zatečeni, mimetički modeli, nego je i sama ta generacija polimodalna. Nju se, naime, ne da tumačiti samo kao opoziciju pojednostavljenom mimetičkom modelu, ili pak tipu tzv. ruralne proze, prema kojima ona nastupa s podosta kritičke ironije, što je uostalom i određivalo svjetonazor te generacije hladnoga rata, kako je sebe često nazivala (Milanja, 1996: 56). Specifična politika popularne kulture naznačena je već u samom Flakerovu lucidnom imenovanju proznog modela u čijem se imenu nalazi najpopularniji artefakt popularne kulture dvadesetog stoljeća.

2. PREDSTAVNICI PROZE U TRAPERICAMA U HRVATSKOJ

Aleksandar Flaker u svom djelu *Proza u trapericama* navodi kako je početkom šezdesetih godina primijetio pojavu novog i darovitog pisca, koji se svojim stilom razlikovao od onoga što se čitalo u četrdesetima i u prvoj polovici pedesetih godina – Vasilija Aksjonova. Njegov stil gaje ubrzo podsjetio na prozu koja je već u ranim pedesetim godinama nastajala u hrvatskoj književnosti oko časopisa „Krugovi“, a njezinim su predstavnicima postali Ivan Slamnig i Antun Šoljan: srodan je bio mladi pripovjedač, srodna je bila i stilizacija urbanoga govornog jezika intelektualne – đачke i studentske omladine, srodan je bio i nonkonformistički odnos prema zatečenim, vrlo različitim, tradicijama (Flaker, 1976: 15).

Krug onoga što je Flaker počeo nazivati „Mladom prozom“ mnogostruko se širio. U natječaju kojeg je raspisala redakcija „Telegrama“ prvu nagradu dobila je srpska

spisateljica Grozdana Olujić, koja je bila poznata po romanu *Izlet u nebo*, (...) nagrađeni roman *Glasam za ljubav* bio je stilski drugačiji od prethodnog. Osobito mu se dojmio izraz „i te stvari“, koji je primijetio u Šoljana, a posve je odgovarao u Salingeru tako često ponavljanom „and all that“. U sebi je tada počeo nositi naslov buduće komparativne studije: „Proza i te stvari“, koji je trebao označiti ne samo stilistički smjer istraživanja nego i smisao studije: govoriti u njoj o ne samo određenom tipu proze koji se naočigled širio u našem kulturnom krugu nego i o „tim stvarima“ tj. o mnogočemu drugom što zapravo leži negdje izvan uže shvaćenoga predmeta književnopovijesnog istraživanja (Flaker, 1976: 16).

2.1. KRATKI IZLET ANTUNA ŠOLJANA

Prosperov Novak navodi kako je Šoljanova najbolja prozna knjiga svakako roman *Kratki izlet*. Kaže da se u toj „dinamičnoj, egzistencijalnoj i naraštajnoj prozi“ radi o studentskoj ekskurziji u Istru te da se za vrijeme priče likovima činilo kako u prvim godinama nakon rata svijet počinje ispočetka. Tako junaci traganjem za umjetničkim spomenicima lutaju Istrom, nekada bezvoljno, nekada panično. Sve to se odvija dok su prepušteni nekom Roku koji je profesionalni, ali i simbolični vođa, jedan od onih koji i kod čitatelja i kod izletnika stvaraju osjećaj da je baš on jedina osoba koja zna što je cilj pa zato o cilju nikada ništa i ne govori. *Kratki izlet* roman je o odustajanju, o putu na kraju kojega ostaju tek Roko i nadobudni novinar Ante koji je ujedno i narator romana. *Kratki izlet* je „alegorijska priča o generacijskom kolektivu koji je ostao između, to je roman koji se temelji na opoziciji starih i mladih“, hrvatska varijanta Salingerova *Lovca u žitu*. Čitka knjiga, znatno približena egzistencijalnim pitanjima toga doba. To je priča naraštaja kojemu je bilo obećano sve, ali mu nisu pomogli ni u čemu. Svoju priču o gubitku iluzija Šoljan je pisao na uskom prostoru između realnog i irealnog, ispričao ju je jezikom koji je bio bitno približen usmenom govoru mladih. Tako je u *Kratkom izletu* pisac pod jednostavnu fabulu umetnuo alegoriju te je u okruženju deklarativnih iskaza stvorio vrlo složen intelektualistički kod u kojemu je kratki istarski izlet postao pričom o životnoj sudbini čitavoga jednog kolektiva. Šoljan je rodočelnik generacijskog romana i njegovih kolektivnih poruka, blizak je iskustvima američke proze, ali i istočnoeuropskih disidenata (Prosperov Novak, 2004: 193).

2.2. ČANGI OFF GOTTOFF ALOJZJA MAJETIĆA

Veliku pažnju izazvao je roman mladog pisca Alojzja Majetića, koji je oblikovao građu iz života zagrebačkih mladića koji su postajali huligani. Jedan on njih bio je i Majetićeve „junak“ – Čangi iz istoimenog romana. Čangi je ukrao i upropastio automobil, pregazio je čovjeka, a zatim, da bi se izgubio iz grada, otišao na omladinsku radnu akciju, veliko gradilište, gdje se počeo mijenjati. Roman je zapravo slijedio temeljnu fabularnu osnovicu tzv. „proizvodnog“ romana, u kojemu se junak tijekom zbivanja preodgaja i postaje aktivnim i svjesnim članom socijalističkog kolektiva. Majetić zapravo svoju fabulu nije na taj način dovršio, ali svakako je roman i u njegovoj zamisli morao imati odgojnu vrijednost. Protiv romana proveden je sudski postupak, i to zbog pornografije. Roman je zbog toga povučen iz prodaje, da bi se poslije nekoliko godina pojavio u nešto promijenjenom obliku. Situacija „sinjske alke“ koja se i ovaj put spočitavala autoru ni ovaj put nije izostala, ali je roman dopunjen. Roman se danas zove *Čangi off Gottoff* što se pak tiče tako bogatog, kao što je poznato, hrvatskog i srpskog leksikona koji se odnosi na seks, hrvatska je „mlada proza“ otada prekoračila mnoge estetske zabrane (Flaker, 1976: 17-18).

2.3. KUŽIŠ, STARI MOJ ZVONIMIRA MAJDAKA

Roman Zvonimira Majdaka *Kužiš, stari moj* pisan je zagrebačkim polukajkavskim govorom, obiluje tim rječnikom i erotskim situacijama, ali on više nije izazvao one otpore koji su bili karakteristični u vrijeme pojave Majetićeva romana. Štoviše, novinska kritika uglavnom je hvalila Majdaka za jezično oslobođenje, uskoro se pojavila inscenacija romana u kazalištu, a prema romanu snimljen je i film. Osim toga, valja napomenuti i to: Majdak nije nigdje doveo seks u vezu s nacionalnom tradicijom (Flaker, 1976: 18).

3. BOLJA POLOVICA HRABROSTI

3.1. O DJELU

Bolja polovica hrabrosti postmodernistički je roman Ivana Slamniga iz 1972. godine u kojem upoznajemo pripovjedača Flaksa i njegovu družinu, ili klapu, koja se sastaje i prisjeća školskih dana dok su još bili mladi i svi se zajedno družili te nam retrospektivno pripovijedaju svoje dogodovštine.

U romanu Ivana Slamniga *Bolja polovica hrabrosti* očite su srodnosti s prozama pripadnika tzv. američke izgubljene generacije, naročito s djelima E. Hemingwaya i manje F. S. Fitzgeralda; zatim s ranim Dos Passosovim romanima; djelima N. Mailera, s dramama J. Osborna, J. Ardena i A. Weskera; s Joyceovim Ulikom i Finneganovim bdijenjem, s djelima J. P. Sartrea i A. Camusa (Tadić-Šokac, 2009: 92).

U kasnijoj prozi Ivana Slamniga, uključujući roman *Bolja polovica hrabrosti*, dominira intelektualno zreo lik-pripovjedač usporediv s lirskim subjektom pjesama iz *Naronske sieste* i *Limba*. Njega obilježavaju natprosječno obrazovanje, knjiž. kultura, intelektualna i društ. nezavisnost i sklonost poigravanju s komunikacijskim i knjiž. konvencijama (Visković, 2012: 76). Spoj modernističkog senzibiliteta sklonog avangardnom krčenju svježih književnih putova, eksperimentu i istraživanju novih mogućnosti jezika, s autorskom i intelektualnom potrebom da se uspostavi aktivan, živ dijalog s hrvatskom i svjetskom književnom baštinom – temeljno je obilježje cijelog Slamnigova djela. Poliglot i erudit, senzibilan pjesnik i akribičan znanstvenik, ludistički usmjeren stvaralac u jeziku, Slamnig je u kritici najčešće označavan dvojstvom sadržanim u sintagmama „*poeta doctus*“ i „*poeta ludens*“ (Jurišić, 2004: 113).

Slamnigova postmodernistička „prethodnica“ u jednom je sloju izdanak hrvatske proze u *trapericama*: opet je na djelu klapa (tj. okupljanje starih školskih prijatelja, sad u zrelijim godinama, u izletištu Brestovje) i motiv bijega (roman završava semantički ključnom rečenicom: „Razuman uzmak – bolja polovica hrabrosti“). No, između te početne i završne situacije smjestila se mnogo složenija književna konstrukcija koja nosi središnju romanesknu motivaciju: izmiješanost fikcije i stvarnosti, vješto realiziranu u usporednom vođenju dvaju narativnih tijekova (odvojenih i grafički, tipom pisma, ali i samim proznim diskursom – modernim izričajem današnjice i starinskim izrazom

pretprošlostoljetne književnosti). Junak-narator ima svoju „sudbinu“ (profesorsku profesiju, prolazu ljubavnu vezu, promjenu mjesta boravka i sl.), ali ona je bitno određena tekstom „romana u romanu“, književnim uratkom jedne postarije amaterke u pisanju, koji junak iščitava da bi na kraju shvatio kako je uvučen u zbilju tog teksta (kao predmet autoričine erotske pozornosti) (Jurišić, 2004: 115).

Tema samog djela bio bi bijeg, Flaks bježi od realnosti, od ljubavi, profesije, često se seli čime također bježi. Uz bijeg tu je i traganje za samim sobom, za vlastitim identitetom. Imamo junaka koji je tjeskoban, anksiozan, čije misli lutaju s jedne teme na drugu, sam sebe ne shvaća, izgubljeni je intelektualac. Bježanjem od života pokazuje svoj strah od odgovornosti i vezanja za druge ljude, bilo prijatelje ili ljubavnu partnericu. Cijelo vrijeme traži nešto novo, no ništa od toga ga ne ispunjava i ne zadržava dugo na mjestu. Kada shvati da su Matildine priče o ljubavi Ani i Vojka zapravo njene skrivene maštarije o njemu samom, Flaks opet bježi, ovog puta u Brestovje. Roman tim bijegom i završava, a sam Flaks svoje bježanje od odgovornosti i emocija vidi kao hrabar čin.

Događaji su ispričani u prvom licu jednine, uz dijaloge koje vodi sa svojim prijateljima iz klape. Matildini dijelovi pripovijesti napisani su u trećem licu.

Flaks kao i Holden Caulfield konstantno je u borbi sa samim sobom, u vječitom bijegu od stvarnosti i problema, u strahu od socijalizacije s drugim ljudima, od ljubavi i dubljeg vezivanja. Obojica pokušavaju naći svoju svrhu i mjesto pod suncem, a cijelo vrijeme sami sebe mračte i ne daju si prostora za socijalni napredak. Bijegom ni jedan ni drugi ne rješavaju svoje probleme koji ih muče, nego samo i dalje bježe od njih u neke nove (ne)zgone. Gledaju bijeg kao čin spašavanja samog sebe i kao nešto uistinu hrabro, ali za prosječnog čitatelja to je daleko od onoga što se zapravo događa.

3.2. RADNJA

Radnja počinje strujom misli samog Flaksa koji sjedi u autu i pokušava sam sebe smiriti i parkirati auto na uzbrdici. Pomoć pri parkiranju ponudio mu je stari automehaničar kojeg odluči počastiti u gostionici „Dva fazana“ gdje na svoje iznenađenje susreće svoje školske prijatelje. Započinje polemika o putovanju vlakom, te doznajemo imena njegovih prijatelja iz klape, to su Berti, Slavko, Gega, Filip, Hercl, Kozorog i Zita. Doznajemo da

Flaks piše disertaciju pod nazivom „*Preobrazba književnog i saobraćajnog jezika u sjevernoj Hrvatskoj u 19. stoljeću*“.

Klapa krene u šetnju na Gornji grad, zatim Flaks i Zita odu kod Zite u stan kako bi mu pokazala stare pjesmice. Iz njihovog razgovora doznajemo kako se Zita udala i rastala, njen muž bio je Ranko, s kojim ima kćer Jagicu.

Flaks ni sam ne zna što bi htio, u sukobu je sa samim sobom i svojim osjećajima. Tako npr. navodi kako mu se Zita ne sviđa, ali ju je volio. Sa Zitom u stanu živjela je njena teta Matilda, koja joj je pomagala oko Jagice, te sestrična Anita.

Matilda mu na odlasku daje ulomak svoje pripovijesti na čitanje, koju piše, ali ju nikako ne bi htjela. Flaks Anitu odvede do stana njene majke. Kada su stigli do Maksimira i kuće njene majke, Flaks i Anita krenu se ljubiti, Anita to prekine razgovorom o razvodu od svog muža. Flaks počinje shvaćati da ljubav njega i Anite ne bi bila moguća. Čita tetin prvi dio pripovijesti koji govori o životu djevojke Ane te njenoj ljubavnoj vezi s mladićem Vojkom.

Flaks i klapa odluče otići na izlet u Brestovje u potragu za starim natpisima. Išli su vlakom te kroz Flaksov opis vlaka i cijelog doživljaja gotovo da smo i sami tamo s njima, navodi kako se osjeti miris amonijaka i lizola uz razbacane kore naranče i toaletom bez papira. Putem su pili vinjak iz boce, a po izlasku iz vlaka u grupicama su šetali i turali. Cijeli dan su se zabavljali, uživali u jelu i piću i družili se. Sreli su prijatelja Lućuma, koji je svima predložio poslove kojima se mogu baviti u Brestovju. Istu večer Zita Flaksu daje drugi dio pripovijesti.

U drugom dijelu priče saznajemo da su se Vojko i Ana vjenčali. Ana je brinula o kućanstvu dok je Vojko radio. Po povratku u Zagreb ode do Zitine kuće, tu zatekne Anitu, zajedno su kuhali i imali pravu malu ljubavnu avanturu. Ubrzo nakon stiže teta te Flaks i ona počinju razgovarati o njenoj pripovijesti, kao i njegovom izletu u Brestovje s klapom. Flaks odlazi na Jurjevsko groblje i čita tetin idući nastavak u kojem doznajemo da se Vojko razbolio i umro. Čitanjem shvati da ga je “Teta sa redovitim nastavcima, koji su težili da budu transpozicija onoga što se u danu dogodilo, baš kao i san, vezivala uz grudu, pa onda Anita i Zita i naši zajednički izleti, najedamput je u poznatoj, labavo spletenoj sredini nastao nekakav teritorij u kojem sam se ja kretao i bio kod kuće.” (Slamnig: 2004:

80) Nalazi se s Forkom zbog istraživačkog izleta na koji su zajedno trebali ići, na prijedlog Matilde. Na izletu im se pridruži i Zita. Stigli su do brežuljka ne kojem se nalazila crkva, blizu Brestovja, otišli su do groblja i čitali nadgrobne spomenike.

Flaks razmišlja o Aniti i njihovom odnosu, priznaje sam sebi da mu se sviđa te se zbog toga osjeća krivo. Priznaje kako ga je sama pomisao na to tjerala na bijeg. Povratkom u Zagreb odluči se počastiti i kupiti si u Nami šest pari čarapa. Ondje sretno Anitu s kojom ode na piće pa u šetnju, tu se opet upuste u ljubavnu avanturu. Idući dan se opet nađu te mu Anita uruči zadnji dio tetine priče. Saznajemo da je Ana svaki dan išla na Vojkov grob kako bi se lakše nosila s gubitkom i osjećala se bliže njemu, nakon nekog vremena pojavi se mladić pa više nije sigurna ide li da vidi mladića koji joj se počeo sviđati, ili iz tuge. Anita i Flaks se opet sastaju te dogovaraju idući sastanak, a istu večer su se našli kod tete Matilde gdje su Flaks i Matilda imali žustru raspravu o zadnjem dijelu priče. Dolazi Zita, saznajemo da je Flaksu možda ime Špringinsfelt. Pri odlasku doma na stubištu zgrade ljubi Zitu i ode. Flaks u svom monologu shvati da ga je teta Matilda nasamarila i kaže sljedeće: –

„Ona mi time servira vlastitu izjavu ljubavi, u tome je stvar! Ja sam za nju, budimo iskreni, prava piletina, a i ja sam, dovraga, počeo u njoj gledati žensko, ona se oblačila za mene, odlazila je u svoj kasni cvat, pa nije više toliko ni plazila okolo čuvajući djecu, nudila mi je svoje inveterirano djevičanstvo, koliko ga je ostalo, jer sumnjam ja da tu nije bilo autobiografskih crta, neka ona to svira nekome drugome!“ (Slamnig 2004: 108-109).

Odmah nazove Lućuma i pita je li slobodno mjesto profesora koje mu je nudio, Lućum potvrdi da jest, Flaks kaže da je spreman te da može doći već večeras. Putem do Brestovja odluči da će teti Matildi, odnosno „Anamatildi“ napisati pismo i reći joj da svoju priču može smatrati uspješno završenom, a na kraju pozdravi Anitu i Zitu. Roman završava njegovim opisom pejzaža koji ga podsjeća na nizozemske pejzažiste, veselo se putem šalio sam sa sobom te zaključuje da je ovo sve „razuman uzmak – bolja polovica hrabrosti“ čime možemo zaključiti da ovaj svoj bijeg od Matilde, ali i Anite i Zite smatra hrabrim činom.

4. ELEMENTI PROZE U TRAPERICAMA

4.1. OPOZICIJA

U temelje strukture *jeans proze* postavljena je redovna karakteristična opozicija svijeta nedoraslih i svijeta odraslih)namjerno izbjegavamo formulaciju mladi – stari koja nije svaki put naglašena u strukturi *jeans proze*) i to u sljedećim varijantama:

Nedorasli	odrasli
ja (lik mladića)	oni (svijet odraslih, strukturirani svijet tzv. trajnih vrijednosti)
nas dvoje (mladić i djevojka)	njihove institucije (profesije, školstvo, kulturne ustanove, policija, obitelj)
mi (ja i moji drugovi – klapa)	
naša kultura (masovni mediji, film, zabavna glazba, naše knjige, naše odijevanje, traperice)	njihova kultura (muzeji, galerije, kanonizirana umjetnost i književnost)
naš jezik (govoreni jezik, žargon, slang)	njihov jezik (standardni jezik, jezik kanonizirane književnosti, regionalni dijalekt)

(Flaker, 1976: 47).

Odnos između članova opozicije po Flakeru mogu biti konflikti i evazivni. Kada je riječ o konfliktnom odnosu, obično imamo pred sobom djelo s naglašenijom fabulom koja nosi u sebi tragično razrješenje konflikta ili dovodi do priznavanja vladajućih društvenih normi (Flaker, 1976: 48).

Evazivni odnos unutar opozicije nedorasli – odrasli karakterističniji je za formaciju *jeans proze* od konfliktnog odnosa. Likovi mladih se najčešće izdvajaju iz svijeta u koem vladaju norme društvenog ponašanja, uzimaju stav kibica ili autsajdera, „markiraju“ u životu, napuštajući školu ili radni odnos (Flaker, 1976: 49).

Djelo Ivana Slamniga *Bolja polovica hrabrosti* građeno je na kompoziciji romana u romanu, pa se jezik još uvijek mladog pripovjedača suočava i suprotstavlja jeziku proze koju piše starija Matilda. Tako roman počiva na opoziciji naš jezik – njihov jezik odnosno, da se izrazimo određenjem iz diskusije pripovjedačeve s Matildom, „jezik *a*

versus jezik *b*“, pri čemu je „jezik *a*“ (pripovjedačev jezik) utemeljen na gradskom govornom standardu, uz „uvažavanje dijalekta kao medija i realiteta“, ali i s ograđivanjem od seoskog govora – dok je „jezik *b*“ mjestimice arhaizirana „jednolična hrvaština“. Opozicija dvaju svjetova ostvarena je dosljedno kao opozicija dvaju jezika pa je stoga posve primjeren konstrukciji djela i završni dijalog pripovjedača i Matilde koji se poentira time što je Matildin „agramerski“ usklik izrečen njemačkim jezikom („... um Gottes Willen...“), dakle drugim jezikom starije sjevernohrvatske generacije, mladi pripovjedač „kontrira engleštinom“ („... that's much better“) kao jezikom koji u svoj govor unose mladi da bi joj napokon „zadao kajlu više“ izvlačeći poljsku riječ „przepraszam“ (Flaker, 1976: 56).

Slamnigov postupak proliferacije jezika „odraslih“ obrće već temeljnu strukturu ovog tipa proze. On *izolira* Matildin jezik i njezin moral, odmiče svijet njezine fiktivne Ane kao „svijet sa svojim unutrašnjim težištem, sa svojim svećenikom i liječnikom, sa živinarom i odvjetnikom, s poreznikom i oružnicima“ u dalju prošlost (Matilda-Ana pripada predratnom i radnom svijetu), a Flaksova klapa sastavljena je već od nedoraslih ali ne više posve mladih ljudi i upravo je ona dovoljno kompaktna cjelina u odnosu spram proliferirane i tako izolirane Matilde (Flaker, 1976: 56-57).

Jezik nedoraslih očituje se u govornom jeziku, upotrebom žargonizama, slanga, te anglizama i germanizama u ovom slučaju. Kod Slamniga tako možemo vidjeti da su mlade žene nazvane „puce“ (Slamnig, 2004: 7, 40), razgovorni jezik karakterističan za područje grada Zagreba npr. „Vanjek je odišiel po auto“ (Slamnig, 2004: 66). Za primjere anglizama tu je dodatak „O, shut up!“ (Slamnig, 2004: 14) za efektiniji dojam dok Flaks objašnjava klapi što zapravo proučava, kao i „Ja bih sad ušao kao father figure!“ (Slamnig, 2004: 26). Imamo i germanizme: „Inače smo na terenu prostitucije, oder wie?“ (Slamnig, 2004: 105). Dakle Slamnig uvrštava izraze na engleskom, ili njemačkom, jeziku za riječi koje je jednostavno mogao izreći na hrvatskom, ali na ovaj način igrom riječi dobivamo drugačiji pristup razgovoru, bliži nam je i zanimljiviji za čitanje mladoj publici, što je i jedan od razloga zbog kojeg je roman upravo na ovakav način napisan.

Kod opozicije nedorasli – odrasli možemo uvrstiti i dio kada klapa traganjem za epigrafima nailazi na stariju gospodu koja prepoznaju Zitu, Flaks kaže ovako „Bilo je jasno i tko smo mi, starci su znali konverzirati, ali cijela situacija imala je nešto svečano-

mračno, (...) mi smo se oprostili s izgovorom da imamo rokom vezan posao u Brestovju, u mjestu.“ (Slamnig, 2004: 45-46)

Opozicija nedoraslih i odraslih očituje se i u stilu odijevanja. Nedorasli, u ovom konkretnom slučaju Flaks, Zita i Forko na izlet su krenuli u trapericama, svih troje kao pripadnici iste generacije, ali i kao pripadnici nedoraslih. S druge strane, opozicija tome bila bi Matilda koja također ide s njima, a na sebi nosi „visoke cipele čvrsto utegnute oko gležnja, onakve kakve su licejke nosile u doba aneksije Bosne i Hercegovine, i široku smeđu suknju, nešto između dindrice i new-looka, bolero istoga materijala i kravatu, odnosno nešto slično kravati“ (Slamnig, 2004: 86).

4.2. PRIPOVJEDAČ

Temeljni tip pripovjedača koji se pojavljuje u *jeans prozi* su koliko-toliko obrazovani, inteligentni pripovjedači koji katkada ističu svoj odnos prema tekstovima prošlosti. Kreću se među obrazovanim ljudima, ali ni do svojega obrazovanja, ni do kulturnih tekstova prošlosti, ni do tuđega obrazovanja ne drže mnogo. Oni nemaju biografiju, odbijaju da budu biografični, oni nemaju pripadnosti određenoj strukturi, oni nemaju prošlosti ni uzora. Još nisu ušli u svijet ustaljenih društvenih struktura; još uvijek je pred njima mogućnost izbora. Oni biraju ili konflikt ili (najčešće), evaziju, ne okrivljujući za vlastite izbore nikoga drugoga osim samih sebe (Flaker, 1976: 60-61).

Flaks je glavni junak i narator romana *Bolja polovica hrabrosti*. Iz djela saznajemo da trenutno piše doktorsku disertaciju te da je profesor. Škvorc navodi kako Flaks kroz roman samo prolazi, kao i kroz svoj život, iako njegov život nudi mnoštvo tema za pisanje, kao npr seks, alkohol i klapu, te da fiktivnu raspravu, kao roman u romanu piše teta usidjelica. Tema romana tako nije Flaksov fiktivni život nego fiktivna rasprava o Matildinu (fiktivnom) opusu (Škvorc, 2001: 21-41).

Flaks se koristi razgovornim jezikom, čitanjem ovog djela imamo priliku vidjeti puno žargonizama, vulgarizama, anglizama i germanizama. To nam je također jedno od obilježja proze u trapericama. U romanu *Lovac u žitu* Jerome David Salinger također se koristio takvim postupcima u pisanju. Tako kao primjer imamo natpise na školama „JEBEM TE“ (Salinger, 1951: 247).

5. POJAVA PROZE U TRAPERICAMA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Pojavom proze u trapericama književnici dobivaju više slobode, uvode žargonizme, nije sve u već određenom kalupu nego pišu onako kako misle da u tom trenutku treba. Žele da njihova djela u što većoj mjeri dođu do publike, a pokazalo se da je to većinom bila mlada publika, što je svima imponiralo. Po Flakeru (1976.), književni model proze u trapericama datira već od 1953. objavljivanjem prvih Šoljanovih novela, kojega će poslije Majdak i Majetić modificirati u „frajersku“ prozu (Milanja, 1996: 65). Antun Šoljan bio je osebujna književna ličnost koja se pojavila u literaturi u pedesetim godinama zbirkama poezije - *Na rubu svijeta*, 1956; *Izvan fokusa*, 1959; *Gazela*, 1970. Šicel navodi kako je u Šoljanovim zbirkama poezije „za razliku od tradicionalne lirike, analitički, reflektivni moment daleko jače naglašen od emocionalnih pjesnikovih predispozicija te kako se pod utjecajem anglo-američke književne tradicije, jednako kao i Slamnig – predstavlja kao eksperimentator u jeziku, pri čemu ne doživljava poeziju kao odricanje osjećaja nego kao avanturu jezika“ te kako u tom smislu jezik nije samo sredstvo izražavanja nego i poseban medij. (Šicel, 1979: 182)

Osnovno svojstvo analizatora, psihološkog rezonera, kojeg osjećamo u poeziji, Šoljan prenosi i u svoje prozno stvaralaštvo (*Specijalni izaslanici*, 1957; *Izdajice*, roman 1961; *Kratki izlet*, roman 1956; *Deset kratkih priča za moju generaciju*, 1966; *Obiteljska večera, i druge priče*, 1975; romani: *Luka*, 1974. i *Drugi ljudi na Mjesecu*, 1978). Problemi koje u svojoj prozi Šoljan proučava zajednički su cijeloj jednoj generaciji. Takvi problemi najčešće su konflikti pojedinca s okolinom, kada mladost prilikom odrastanja dolazi u sukob s društvenim normama, čime niti pojedinac odnosno mlada osoba kao protagonist, niti društvo jedno drugo ne shvaćaju. Zbog toga se u pojedincu javljaju sumnje i nepovjerenje u opravdanost zbivanja u društvu. Drugim riječima, Šoljan analizira fenomen društvenog neprilagođavanja pojedinca ili skupine, postavljajući svoje junake gotovo uvijek u bizarne situacije, kako bi otvorio manevarski prostor za svoje psihološke analize. Njegov prozni izraz gotovo potpuno se izjednačuje standardnim govornim jezikom, uz česte žargonizme, te tako čitatelj može zaključiti kako autor ne

priča svoju priču nego niže događaje jedan za drugim kako mu se logički nameću za daljnju analizu. Sve se to događa bez emocionalnih uzbuđenja i apstrakcije, ostavljajući na kraju pripovijetku bez završne poante. Antun Šoljan se i usprkos originalnoj i umjetnički snažnoj prozi, ipak najjače nametnuo današnjem književnom trenutku kao „vehementni i samosvojni književni kritičar“ (usp. Šicel, 1979: 183). Proza u trapericama smještena je u razdoblje hrvatske književnosti nakon Drugog svjetskog rata. Milanja za prozu u trapericama navodi da je nastala u istom ozračju kao i Plenzdorfova i Salingerova proza slična strukturalnog tipa. Još dodaje kako takvu „romanesknu svijest određuje nekoliko konstituenata, kojih dominantan generativni kod, sociološki govoreći, mitologija omladinskog nekonformizma, a govoreći jezikom književne terminologije, riječ je o figurama imaginarnoga što ga „puni“ imaginarna zajednica mladih, „entitet“ mi-infantilci, marginalci, sa snažnim konfrontacijskim i kontestatorskim apriornim pozicijama realizirana instancijom brutalnog pripovjedača“ (Milanja, 1996: 65). Uzimajući u obzir da je spomenuti brutalni pripovjedač u većini slučajeva ujedno i glavni lik, on sa sobom nosi sve ranije navedene odrednice koje ga formiraju kroz priču. Dakle od društvenih odrednica i tzv „klape“ prema svijetu odraslih. „Temeljena na filozofiji kontrakture (T. Roszak; 1978), undergrounda, otpadništva, „arkadijanosti“, romaneskna svijest toga modela upućuje na razinu predmetnog sloja na male mikroczeline, neaktivne i statične s infantiziranim likovima koji „iznutra“ niječu bilo kakvo psihologiziranje, pa su prisiljeni na dinamične motive putovanja kako bi „ispunili“ radnju romana.“ (Milanja, 1996: 65)

6. KRITIKE

6.1. MAŠA KOLANOVIĆ

Maša Kolanović citirajući Fiskea kaže: „Postoji li ijedan drugi kulturni proizvod – film, tv program, ploča, ruž za usne koji može biti toliko popularan kao jeans?“ (Fiske, prema Kolanović, 2012: 365).

Za vrijeme izdanja prve Flakerove studije jeans je smatran glavnim simbolom nove internacionalne i popularne kulture, a ta činjenica nije izmaknula nijednoj povijesti dvadesetog stoljeća. Tako i Eric Hobsbawm u svojoj povijesti „kratkog XX. st.“ (2009)

kaže sljedeće: „Traperice i rock glazba postali su obilježja „moderne“ mladeži, manjine predodređene da postane većina, u svim zemljama u kojima su bili službeno tolerirani, a i u nekim zemljama gdje nisu, kao u SSSR-u od šezdesetih godina nadalje (usp. Hobsbawm, prema Kolanović, 2012: 365-366).

U Hrvatskoj se elementi proze u trapericama između ostalog mogu vidjeti u romanu Ivana Slamniga, *Bolja polovica hrabrosti*, u *Kratkom izletu* Antuna Šoljana, romanu Zvonimira Majdaka *Kužiš, stari moj*, romanu *Zagrepčanka* autora Branislava Glumica te *Čangi off Gottoff* Alojzja Majetića.

6.2. IVICA ŽUPAN

Ivica Župan govori o predmetu Flakerova proučavanja te kaže da je u ovoj knjizi (*Proza u trapericama*, 1976) prozna formacija tipična za novije srednjoeuropske i istočnoeuropske književnosti, koju autor prema američkom izrazu jeans-prose naziva „proza u trapericama“. Ističe kako se radi o tipu književnosti koji autor najkraće definira kao „prozu u kojoj se pojavljuje mladi pripovjedač koji izgrađuje svoj osebujni stil na temelju govorenog jezika gradske omladine i osporava tradicionalne i postojeće društvene i kulturne strukture“ (Župan, 1978: 295). U nesvakidašnje široko zasnovanu komparatističkom pregledu, radeći istodobno na području nekoliko nacionalnih književnosti, Flaker je proučio djela dvadeset i devetorice pisaca proze u trapericama. Za paradigmu proznoga tipa o kojem je riječ Flaker uzima roman J. D. Salingerova *Lovac u žitu* (*The Catcher in the Rye*, 1951). Time ističe sljedeće:

U njemu su najjasnije izložene one strukturne osobine na kojima taj tip počiva: opozicija svijeta mladih i svijeta odraslih, novi tip pripovjedača na kojem se ta opozicija gradi, približavanje pripovjedačeva jezika usmenom spontanom govoru, unošenje žargon a mladih u pripovijedanje s izrazito urbanom, civilizacijskom stiletikom, ironičko-parodistički odnos prema zatečenim vrijednostima kulturnih struktura, težnja prema mitologiziranju omladinskog nonkonformizma (Župan prema Flakeru, 1978).

6.3. CVJETKO MILANJA

Milanja navodi kako se strukturalistički model proze u trapericama trudi eliminirati pojedinca kao „merituma povijesne i egzistencijalne istine i smislenosti“. Uvodi grupu,

tzv. „klapu“, kao „enklavu koja s margine, rubova, osporava određeni društveni model“ (Milanja, 1996: 48). Milanja kaže kako takva proza „preslikava matricu arkadijnosti, traži promjenu i avanturu, a svojim strukturalnim rasredištenjem radi na demontiranosti te se može nazvati i strukturalističkim modelom“ (Milanja, 1996: 57). Implicitni i eksplicitni kontekst proze ne odriče se potpuno relacije umjetnost-stvarnost, književnost-društvo, pa u skladu s tim, doduše novog nekonformističkog, komentara stvarnosti. Takva proza uglavnom je preokupirana čovjekovim gubitništvom, bankrotom ideala i deziluzijom. (Milanja, 1996: 56).

ZAKLJUČAK

U knjizi *Proza u trapericama* Aleksandar Flaker proučava poseban tip književnosti koji se pojavio u srednjoj i istočnoj Europi, gdje književnost i popularna kultura zajedno stvaraju priče. Zamislite to kao književnu verziju vaše omiljene pjesme - kombinacija stila i teksta koja otkriva nove perspektive. Svi protagonisti romana proze u trapericama tragaju za nečim, a time ujedno bježe od nečega. Flaks traga za starim natpisima, Ante za freskama, a Holden želi spasiti svu djecu na svijetu. Sva trojica nekuda idu s ciljem, a do cilja ne dolaze pa se kao zarobljeni u limbu samo vrte u krug, bježeći od jedne do druge situacije.

Maša Kolanović navodi kako su traperice u to vrijeme postale simbol novog globalnog trenda koji je duboko utjecao na književnost i umjetnost, približivši mladima toga doba i jedno i drugo.

Flaker nas vodi kroz hrvatsku književnost, gdje su tragovi proze u trapericama vidljivi u načinu na koji su likovi prikazani i njihovim načinima suočavanja s problemima.

Ivica Župan objašnjava da proza u trapericama prikazuje mlade junake koji propitkuju društvene norme i kulturne vrijednosti svijeta oko sebe. Junaci proze u trapericama služe se urbanim govorom i izrazima te stvaraju priče koje veličaju mladenački bunt na način koji nas podsjeća na mitove i legende.

Cvjetko Milanja ističe da se ova proza bavi istraživanjem društvenih normi kroz grupne dinamike i avanturističke priče.

U knjizi *Bolja polovica hrabrosti* Ivana Slamniga, vidimo kako se proza u trapericama očituje kroz sukob mladosti (nedorasli) i odraslosti (odrasli), kroz lik Flaksa koji traži svoj identitet i bježi od stvarnosti. Proza u trapericama vodi nas na putovanje kroz kompleksan svijet književnosti i popularne kulture, pokazujući nam kako se kroz priče i simbole poput traperica možemo suočiti s temama identiteta, bježanja od stvarnosti koju sami sebi prikazujemo crnom i bez perspektive, te strahovi koji proizlaze iz toga, a ujedno i bijeg od kritike i društvenih normi.

7. LITERATURA

Slamnig, Ivan (2004). *Bolja polovica hrabrosti*. Večernji list (Večernjakova biblioteka, knj. 17), Zagreb.

Flaker, Aleksandar (1976). *Proza u trapericama*. SNL, Zagreb.

Visković, Velimir (2012). *Hrvatska književna enciklopedija 4: S-Ž*. leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.

Milanija, Cvjetko (1996). *Hrvatski roman 1945-1990*. Biblioteka Zavoda za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb (56-65)

Kolanović, Maša (2012). „*Slijepi pjege osporavanja: o junakinjama jeans proze*“ Perivoj od slave: zbornik Dunje Fališevac, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, odsjek za kroatistiku, FF-PRESS, Zagreb (356-367)

Šicel, Miroslav (1979). *Pregled novije hrvatske književnosti*, treće nadopunjeno izdanje, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb (182-183)

Prosperov Novak, Slobodan (2004). *Povijest hrvatske književnosti*, svezak III. – Sjećanje na dobro i zlo, Marjan Tisak, Split (192-193)

Šoljan, Antun (2018). *Kratki izlet*, Bulaja naklada d.o.o, Zagreb

Salinger, Jerome David (1998). *Lovac u žitu*. ABC Naklada d.o.o., Zagreb

Župan, Ivica (1978) Aleksandar Flaker, "*Proza u trapericama*", Liber/Razlog, Zagreb 1977, Croatica. 9, 11-12, <https://hrcak.srce.hr/211759>

Škvorc, B.: Novak i Slamnig: od zauzdavanja pripovjedača do ispisivanja “nepopunjenih” prostora (ili obrnuto, kako bi rekao Marinkovićev žandar), “Književna revija”, XVI/2001, 1/2, str. 21-41.

